

Literatūra • menas • mokslas

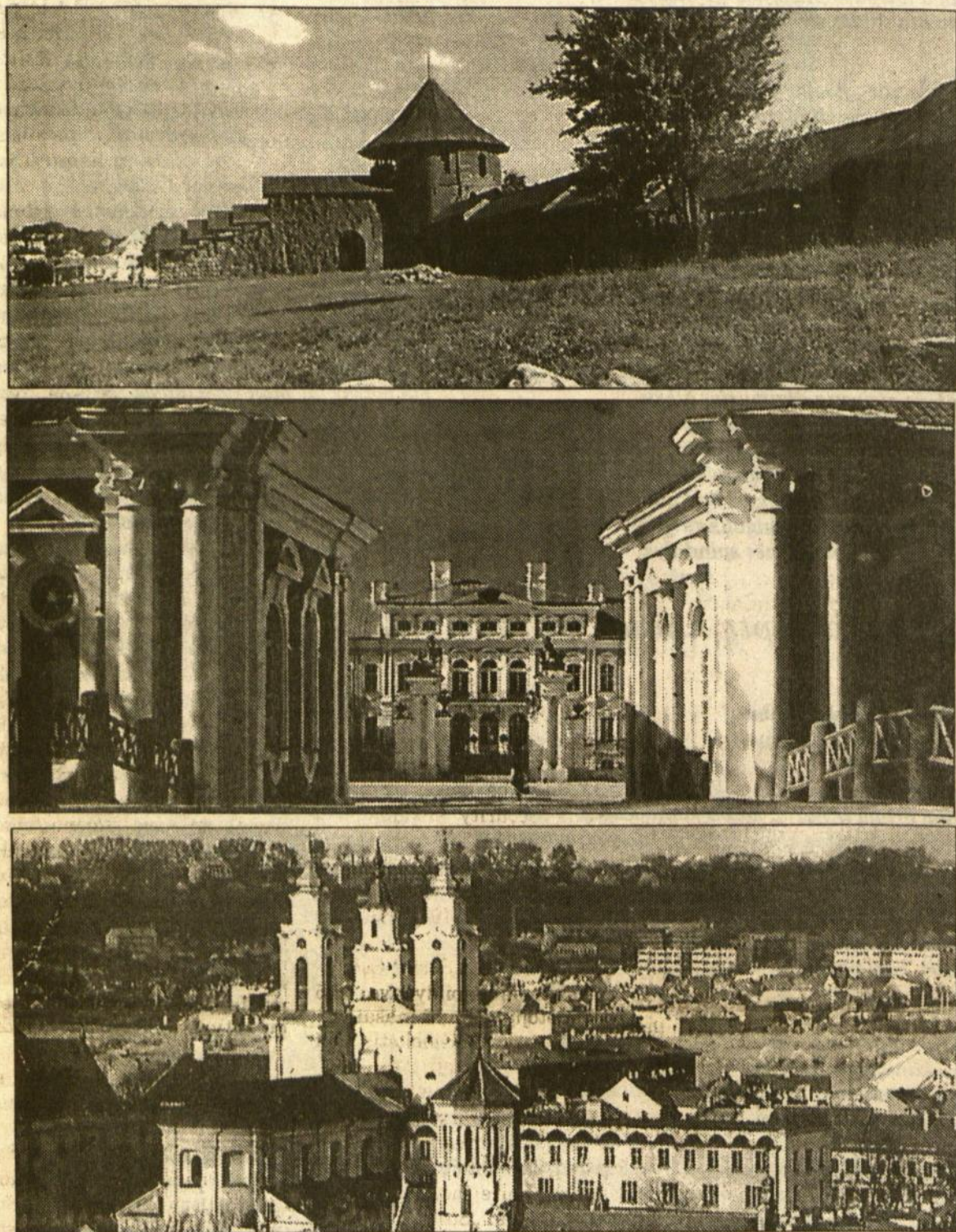
DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2002 m. liepos 27 d.

Nr. 145 (30)

Saturday supplement July 27, 2002

No. 145 (30)

Estija, Latvija, Lietuva...

Gilioje senovėje, genčių ir tautų kilnojimosi laikotarpyje trys būsimos negausios tautos atsirado Baltijos jūros rytiniame pakraštyje ir pamažu susiformavo į tris tampsnes tautas. Pagaliau įkūrė savas valstybes: lietuviai — žiloje senovėje, latviai ir estai — vėliau, tik po Pirmojo pasaulinio karo, kada ir lietuviai atgavo savo nepriklausomybę. Praeitį — skirtinga. Tik ne per seniausią politinę padėtį supanašėjo. Ir panašus likimas vis dažniau ištinka visas tris. Prieš Antrąjį pasaulinį karą tarp jų buvo pasiekta tam tikra darna užsienio politikoje. O neseniai, subyrėjus Sovietų Sąjungai, atgavusios nepriklausomybę visos trys beldžiasi į NATO duris.

Pabaltijo tautų ne tik kalbos, bet ir kultūros skirtingos. Vis dėlto ne tik praityje, bet ir dabartyje ieškoma kultūrinių ryšių. Ir ryšiai palaikomi. Vienas tokių ryšių vystosi Vakaruose įsikūrusioje baltistikos studijomis besidominčių mokslininkų sąjungoje. Šiaurės Amerikoje kas antri metai surengiama mokslinė konferencija. Šiame *Draugo* kultūrinio priedo numeryje kaip tik aprašoma neseniai įvykusi tos organizacijos konferencija. Įdomu pastebėti, kad tos sąjungos pusę narių sudaro latviai. Lietuvių ir estų daug mažiau. Bet štai naujas sąjungos pirmininkas yra lietuvis mokslininkas prof. Saulius Sužiedėlis (žr. 1 psl.).

Kaip tik šiuo metu ateina vienas paliudijimas — priminimas. Tai Juozo Tysliavos trumpa, bet atri poema *Tava nouson (Tėve mūsų — prūsų tautos senąja kalba; poema pirmą kartą išspausdinta 1954 metais) — nauja knyga, iliustruota Telesforo Valiaus kraujo (raudona) ir mirties (juoda) spalvų iliustracijomis. Tai paliudijimas, kad Baltijos pakranteje galėjo būti dar viena tauta, dar viena valstybė. Dvigubai tragiška, nes ta tauta būtų galėjusi ne tik gyvuoti, bet ir visa širdimi giedoti *Tava nouson — Tėve mūsų*. O kas dabar buvusioje prūsų žemėje?*

Kęstutis A. Trimakas

Akademinių pasaulio žmonių, profesorų ir studentų, — tai tikri pasaulio tyrinėtojai, keliautojai ir keliautojai. Tokią nuomonę buvo galima susidaryti lankantis 18-ojoje Baltistikos konferencijoje, kuri įvyko Johns Hopkins universitete Baltimorėje birželio mėn. 6-8 d. Akademinių lygio konferencija, kurią organizavo AABS (*Association for the Advancement of Baltic Studies*) sutraukė maždaug 200 mokslininkų, profesorių, studentų ir svečių. Dalyviai atvyko iš Šiaurės Amerikos, Pabaltijo kraštų, Vokietijos, Anglijos, Skotijos, Danijos, Švedijos, net iš Japonijos ir Austrijos.

Kalbant su naujuoju AABS pirmininku, Millersville universiteto istorijos profesorium Sauliu Sužiedėliu bei kitais konferencijos dalyviais, susidarė įspūdis, kad AABS sąjunga stovi kryžkelėje. Keičiasi narystė — vyresnioji karta, kuri įsteigė sąjungą 1968 m., jau traukiasi į pensiją (ar į amžinybę). Į sąjungą įstoja jaunesnė karta, ne vien iš baltų, bet ir kitų tautų. Be to, sąjunga labiau susidomi mokslininkais, kuriems rūpi ne vien Baltų studijos, bet viso Baltijos jūros regiono klausimai: istorija, politika, gamtos mokslai, lingvistika, literatūra, socialiniai mokslai ir pan. Norintieji apie AABS daugiau sužinoti gali apsilankyti svetainėje: <http://www.balticstudies-aabs.lanet.lv/>.

Dalyviai

Šios AABS konferencijos tema buvo *Baltų studijos globalizacijos eroje*. Paskaitos skaitomos anglų kalba, nors vienas ar kitas paskaitininkas naudojo vokiečių ar kitą kalbą. Koridoriuose buvo galima girdėti lietuvių, latvių, estų ir anglų kalbas. Kalbant su dalyviais, buvo galima įvertinti, kokią didelę pažangą ir kokių pakeitimų per praėjusį dešimtmetį išgyveno ne vien AABS, bet, žinoma, ir visas pasaulis.

Reikia taip pat stebėtis dalyvių įdomiomis gyvenimo istorijomis ir aktyviu dalyvavimu sesijose. Vienas religijos studijų specialistas, čekų kilmės amerikietis, yra gyvenęs Islandijoje, o dabar dėstantis Japonijoje, ne vieną sykį aplankęs Lietuvą ir Latviją, dabar žada ieškoti dėstyto galimybių kuriam nors universitetui, kad toliau galėtų tyrinėti ir studijuoti pagoninius judėjimus tuose kraštuose. Kitas dalyvis buvo iš Havajų kilmės amerikietis, gyvenęs Estijoje, o dabar siekias doktorato Škotijoje. Buvo viena lingvistė iš Lietuvos, kuri užaugo ir studijavo Latvijoje. Viena amerikietė ištiekėjus už Amerikos lietuvių, buvo parašiusi disertaciją pedagogine psichologine tema apie Lietuvą. Tokių įdomių atvejų buvo daug.

AABS konferencijoje dalyvavo įdomus žmonių mišinys. Kiekvienas atvykęs dalyvis turėjo savo siekius ir tikslus. Kai kurie norėjo pasitobulinti, gauti naujų žinių, pasidalinti informacija. Kai kurie studentai norėjo pradėti savo akademinę veiklą pristatydami

Konferencija apie Baltų studijas globalizacijos eroje

duomenis iš magistro tezių ar disertacijų. Jie buvo pasirinkę Pabaltijo kraštų tematiką. Kai kurie profesoriai ieškojo forumų, kuriuose gali gauti profesinius „užskaitus“ ir tuo būdu pakilti savo universitetų profesūros laiptais. Mat, temos pristatymas AABS konferencijoje ar straipsnis, išspausdintas AABS leidžiamame moksliniame žurnale *Journal of Baltic Studies* duoda jiems įvairių galimybių. Kai kurie Pabaltijo kraštų studentai studijuoja svetur, bet AABS konferencijoje rado forumą pasidalinti mintimis. Profesoriai iš Pabaltijo kraštų turėjo progos pasireikšti tarptautinėje plotmėje. Kas norėjo, galėjo bendrauti, užmegzti ryšius, rasti būsimų bendradarbių ir kolegų, su kuriais būtų galima toliau palaikyti ryšius. Prieš dvejus metus tuometinis Lietuvos ambasadorius teigė susirinkusiems Georgetown universitete, jog ateityje, reikės užtikrinti, kad dalyvautų daugiau mokslininkų iš Lietuvos. Atrodo, kad jo norai išsipildė 2002 m. konferencijoje pačių mokslininkų noru ir pasiryžimu. Kai kurie jų dalyvavo pirmą kartą, o kiti buvo atsilankę ir anksčiau.

Temos

Birželio mėn. 8 d. *Draugo* pirmajame puslapyje buvo ištraukę iš Lietuvos ambasadoriaus Vygaudo Ušacko kalbos AABS konferencijoje, kurioje taip pat dalyvavo Estijos ambasadorius ir Latvijos ambasadoriaus atstovas. Politinės temos gyvai gvildenamos AABS konferencijoje, o šiemet visus domino Pabaltijo kraštų įsijungimo į NATO ir Europos Sąjungą klausimai. Šios konferencijos metu buvo daromi pranešimai apie populiarios kultūros (pvz. roko muzi-

kos) įtaką, apie įvairias emigracijos bangas (pvz. iš Latvijos į Braziliją, iš Lietuvos į JAV), apie žiaurios istorijos momentus ir jų įtaką (pvz., Pirmojo pasaulinio karo, holokausto, Sibiro trėmimų). Konferencija buvo padalinta į sritis su tų sričių specialistais pirmininkais, kurie prieš konferenciją padėjo atrinkti kalbėtojus ir surašyti pokalbių ir atitinkamas ar giminingas sesijas. Tad buvo galima klausytis istorijos, religijos, literatūros, ekonomikos, geografijos, lingvistikos, kultūros ir kt. sugrupuotų temų.

Nelengva buvo pasirinkti ir kurią sesiją eiti. Roberto Medonio pranešime apie lietuvių kalbos dėstymą Vakarų Pensilvanijoje buvo įdomu sužinoti, kad 19-ojo šimtmečio pabaigoje ir 20-ojo pradžioje buvo daug atvykusių iš Džukijos ir Suvalkijos ir kai kuriems buvo sunku išmokyti bendrinę lietuvių kalbą.

Anksčiau minėtame Pabaltijo kraštų ambasadorių „apvalaus stalo“ diskusijose Estijos ambasadorius priminė, kad istorijos eigoje pasitaiko retos progos veikti, o Lietuvos ambasadorius minėjo, kad pinigai ir investicijos plaukia ten, kur jiems patogiu. Nors Pabaltijo kraštai kooperuoja karo apsaugos reikalais, jie vis vien tarp savęs konkuruoja investicijų ieškojimo (ar viliojimo) sferoje. Iš Kanados latvis Aija Mazsile, teko sužinoti, kad Latvijoje *Motorola* firma vedė apklausą, kokios 33 knygos turėtų būti kiekvieno latvio namų bibliotekoje: pirmavo Šv. Raštas, po to — folkloro, latvių rašytojų veikalai ir Šekspyras. Jennifer Skulte-Ouais rašo savo disertaciją apie išeivių (*diaspora*) pasiekimą dalyvauti pokomunistinio kultūros (pvz. roko muzi-

me gyvenime. Nors ji žadėjo palyginti Lietuvos prezidentą Valdą Adamkų su Latvijos prezidentu Vaira Vike-Freiberga, konferencijoje spėjo aptarti tik antrąją, jos vakarietiško akademinį akiratį, bet ir jos pirmų dienų darytas klaidas, skiriant savo šeimos narius į aukštus postus ir nepasitikėjimą kitais vakariečiais kaip patarėjais. Artūras Teiškinas aptarė etninių mažumų aprašymus žiniasklaidoje apie: rusus, lenkus, žydus ir čigonus. Vytis Čiubrinskas nagrinėjo imigrantų identiteto klausimą prieš sovietiniu ir posovietiniu laikmečiu: jis rado keturias imigrantų bangas, o panašumų buvo nemaža. Bjorn Ingvolstad tyrinėjo globalizaciją ir populiarios muzikos vaidmenį Lietuvoje, žiūrėdamas į *Eurovision* muzikos festivalį patekusias grupes, kaip lietuvių publika į jas reagavo ir pan.

Bendrų pietų metu penktadienį buvo proga išgirsti Pabaltijo kraštų žinovo Paul Goble komentarus. Kalbėtojas, seniai studijavęs šią pasaulio dalelę, pripažino, ją išimylėjęs. Su humoru, bet ir realistiškai jis aptarė, kuo kiekvienas kraštas buvo stiprus atkuriant nepriklausomybę ir kai šiemis kraštams turėtų dabar rūpėti. Estijai kalba buvo įdomus skiriantis elementas; Latvijai — žmonių mokymas derėtis, o Lietuvai — Katalikų Bažnyčia ir tikėjimas. Po visų pokario pergyvenimų prelegentas sakėsi nesupratus, kodėl šie kraštai birželio mėn., kai minima trėmimų sukaktis, siunčia sportininkų komandas dalyvauti rungtyne Maskvoje.

Visiems kraštams reikės pergalėti tų okupacijos metų naštą, suprasti, jog Europa nebe ta pati, kaip buvo prieš kario laikus, ir ypač, kad pasaulis žiūri į Rusiją kitomis (palankesnėmis) akimis, negu anksčiau. Reikia tik pažūrėti į paskutinių laikų išleistų knygų pavadinimus, knygas rašytas apie Pabaltijo kraštus: „Sugrįžimas“ (*Return, Recovery, Restoration*) ir „Revoliucija“

Nukelta į 3 psl.

18-osios Baltistikos konferencijos atidarymas. Iš kairės — AABS pirmininkas Saulius Sužiedėlis, Johns Hopkins universiteto administratorė Paula Burger, Lietuvos ambasadorius Vygaudas Ušackas, Estijos ambasadorius, Latvijos ambasadoriaus atstovas, prof. Rita Peters, o iš dešinės — 18-osios konferencijos pirmininkas prof. Steven Young.

Šio priedo puslapiuose...

Tautos poetas Bernardas Brazdžionis, nors iškeliavęs Anapus, mūsų kelionė „per marias nemarias“ tebelydi mus (2 psl.).

Estija, Latvija, Lietuva — trys tautos, trys valstybės, skirtinga praeitis, panašus likimas (vaizdai ir tekstas — 1 psl.).

Baltų studijų mokslinė konferencija — ten, kur randama bendra kalba (1 psl.).

Lietuvių kilmės poetas **Oskaras Milašius**, rašęs prancūzų kalba, svarstęs ir apie Lietuvą, prisimenamas Lietuvoje 125 metų sukakties proga (3 psl.).

Jono Meko poezija, susisiejanti su jo filmais (4 psl.).

Mons. Kazimieras Vasiliauskas: kodėl tiek daug taip ryškiai jį prisimena? (4 psl.).

Knygos apie gero medžio gerus vaisius (4 psl.).

Ateityje: Už sunaikintą prūsų tautą prabyla Juozo Tysliavos poema ir Telesforo Valiaus grafika.

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

*Žvaigžde nukrito: 1907 m. vasario 2 d.
Išgirdęs „Eiva...“ grįžo: 2002 m. liepos 11 d.*

Tautos Poetas. Vaidila Valiūnas. Dievo piligrimas... Per pasaulį keliauo žmogus. Nuo pajūrio ligi pajūrio — ilgu žemės kelio... Ir Pegaso sparnais. Mintimis, klausimais: „Iš kur mes, iš kur aš, kas tėvynė?“ Tik išblokštas iš jos, svetimuos kalnuos Šiaurės pašvaistė išvydęs, suprato, kas ji. Šaukės jos: Ar gyva? Šaukės jų, jos vaikų... Kažkas jam šnibždėjo, o jis mums. Jį girdėjo tyloj. Matė tamsoj. Siekė Jo ilgesy... O kas bus ateity? Jis pasakė — tai Vienai, ir visiems: „Kai visa praeis, tartum sapnas žydės, mūsų Meilės atkalnė didės ir didės“. Nujausdamas sielos sapno sargą panaktinį, šnibždėdavo, šaukdavo, dainavo iš krūtinės... Labai ilgai. Labai trumpai... Ir tada... „Eiva“ — tarė jam... „Einu“ — jis atsakė ir uždarė langinę. Namai liko tušti. Liko žemė, liko gruodas, liko gelės... Ir likom mes, kaip lengvai prabėgantis šešėlis...

Dvi kelionės. Kelionė tėvynėn... Ir Kelionė į Tėvynę. Bet tik vienas Sugrįžimas. Visa būtimi dainuodamas, palikęs tas svečias šalis, sugrįžo jis tenai, kai iš dangaus aukštybių ant jo krito priartėjusios tėvynės spindulys. Taip, jis grįžo ten, iš kur pats žvaigžde nukrito... Ir kur mes grįšim giesmės jo lydimi, pakviesti To paties „Eiva“...

Kęstutis Trimakas

Meilės kelionė

*Dieve, Dieve, aš tavęs ieškojau,
O Tave ir ją radau.
Ir žiedai, kur krito man po kojų —
Mūsų džiaugsmas krito Tau.*

*Mūsų džiaugsmo dienos žemėj baigias,
Bet kelionė mūsų — nesibaigęs,
Neištirps, kaip tirpsta pirmos snaigės,
Neužges su gėstančiais žaibais!*

*Gal neliks dienų, kaip saulės žiedas,
Tviskančių nuo vasaros dainos,
Gal neliks... bet saulė, nakčiai sėdus,
Dar tekės, dar pasikels, dar įdienos!*

*Dar giesmė Tau kils skliautais aukštaisiais
Iš visų nušvitusių naktų...
Dieve, Dieve, pas Tave mes eisim
Visą amžių taip abu kartu.*

Keleiviai

*Su tavim, aš su tavim kada svajoju,
Ir svajonės daug gražesnės tos,
Ties kapu ir ties obels žiedu baltuoju,
Rodos, žvaigždės giedrios birtų ant kaktos...*

*Su tavim aš per pasaulį platų
Žemės krašto eisiu pažiūrėt,
Atsigert jaunystės amžinųjų metų
Iš negėstančios gyvenimo taurės.*

*Prie bedugnės krantinčio upelio
Prikeliavus pasilenksi tu... —
Į tą šalį, į tą pačią šalį
Aš keliauju su tavim kartu.*

„Šaukiu aš tautą, žemės pėdoj gyvą...“

Šiaurės pašvaistė

*Lietuva — mano šiaurės pašvaistė
Ir gelė sidabrinių rytų,
Kas krauju tavo veidą nulaistė
Ir ko raudi prie kryžkelės tu?*

*Ak, raudočiau ir aš apkabinęs
Tavo kojas gimtoj pakelėj,
Kad iš tavo padangės lininės
Kristų džiaugsmo dienos spinduliai,*

*Kad sugrįžęs ant Nemuno kranto
Iš tremtinio kelionės liūdno
Glausčiau, tartum relikviją šventą,
Radęs slenkstį namų pelenuos.*

*Ak, norėčiau raudoti iš džiaugsmo
Ir pajust, kad po kojom esi,
Lietuva, žemės žodi švenčiausias,
Lietuva, žemės laimė šviesi!*

AŽUOLAS

*Prieš šimtmečius jaugo mano šaknys šiton žemėn,
Ir šimtmečių juoda audra jų neišraus, —
Ar išdidi viršūnė tėviškės padangę ramią remia,
Ar ūkanose prošvaisčių dairaus.*

*Esu pagairėję aš šiaurinio šalto vėjo,
Esu aš kryžkelėj rytų ir vakarų...
Daug Nemuno vandens, daug rytmečių šviesių tekėjo,
Ir daug užgeso neprabėkusių žarų...*

*Ir sirpo vasaros, ir auksu saulė švietė,
Ir klydo gervių klyksmas rudenio takuos,
Visų pavasarių padangėj mano rankos plėtės,
Ir paukštis svetimas žemyn nenulenkę šakos!*

*Girdėjau giriose aš Gedimino ragą,
Girdėjau aidą jo aukštajam panery,
Mačiau, kaip laužai, šaukdami kovon lietuvi, dega,
Ir kaip krūtinėse negėsta jų liepsna skaidri.*

*Mačiau, kaip griuvo akmenio statytos pilys,
Mačiau, kaip upės seko ir aukšti kalnai,
Mačiau, kaip milžinams piliakalnius supylė,
Kad jie gyventų čia, kaip žemė, amžinai!*

*Po mano kojom Romuvos šventa ugnis ruseno,
Po mano kojom geso plėnys pelenų senų,
Aš prie širdies glaudžiu Rūpintojėlio koplytėlę seną —
Paguodą temstančių ir viltį švintančių dienų.*

*Manų šakų žaliajame, gyvajame pavėsy
Vaidilų kanklės nešė dainą kloniams ir laukams,
Manos galvos vainikan naktį krito žvaigždės šviesios,
Ir tarė žemė: — Rinki jas — jos laisvės rytą lems!*

*Į juodą žemę sunkės ašaros ir kraujas,
Ir aš, kaip deimantus, slėpiau jas tarp šaknų,
Ir aš, lapus iš skausmo plėšdamas, rinkau jas —
Vergų, baudžiauninkų, tremtinių, kankinių...*

*Ir tarė dangūs: — Ažuole, stovėk, kai vėtros plėšys,
Ir nedrebėk, kai duobkasiai sueis iškast tavęs —
Manų skliautų Apvaizdoje tu amžiais čia stovėsi,
Kas neš mano kalvarijas, tas mano šventę švęs!*

*Ir brangų lobį ašarų, žvaigždžių, kančios ir kraujo
Glaudžiu ir saugau dienai gyvą po žeme,
Kai po visų naktų užgims pasaulis naujas,
Iš jų kad gaustų Viešpačiui šviesi garbės giesmė!*

Prabėgantis šešėlis

*— Eiva, — Tu man tarei, —
Į aukštumas iš tų pakalnių ir iš pelkių.
Nematoma ranka atstūmei durų velkę.
Ir pasirodė žiburiai.*

*Ir pasirodė tolimas dangus,
Kaip Tavo vardas — didis, stebuklingas,
Ir pasirodė, koks aš nelaimingas
Ir koks suvargęs — lyg žmogus, lyg ne žmogus...*

*— Eiva, — Tu man kaip tėvas pakartojai.
— Eiva, — atsiliėpė šilai, pakalnės, gojai...
— Einu, — tariau*

*Ir langines namelio tuščio uždariau.
Ir liko žemė, liko gruodas, liko gelės,
Ir dienos, kaip lengvai prabėgantis šešėlis.*

Sugrįžimas

*Kai tu, gyvenimą ir viltį praradęs,
Eini krantu bedugnės, liūdno ir tylės, —
Staiga tau sušlama senos tėvynės medis,
Sušvinta saulės stebuklingas spindulys.*

*Ir gieda viltį, juodos gelmės nusiblaivę,
Ir duoda dieną dingę debesys dangaus,
Ir pro tave, sapne pabudusį keleivį,
Praeina pasaka — gyvenimas žmogaus.*

*Ir rožių kvapą nešdami atsiminimai
Sustoja — vakaro procesija ilga,
Pirmi šventadieniai, kaip Dievo pilgrimai,
Ir žvaigždėmis žibintai jų dega...*

*Pratrykšta vandenys uolų, ir upės liejas
Nesugrąžinama ir nenumaldoma srove,
Ir akyse atsiveria atgimusios alėjos,
Pasaulin kūdikį išvedusios tave...*

*Ir tu jomis grįžti nuo marių kranto
Visa būtim dainuodamas, kad palieki svečias šalis,
Grįžti tenai, kur iš dangaus galybių krenta
Sušvites tolimas tėvynės spindulys.*

Kad žodis taptų kūnu

*„Kalbėkime viena kalba...“
Kardinolas Sladkevičius*

*Kalbėkime viena kalba — kalba didžiųjų kunigaiškėjų,
Kalba artųjų ir karių, kalba jaunavedžių,
Tegu kaip karštas kraujas žodis mūsų venom vaikšto
Ir švenčių giesmėse ir poteriuose vėlinių skaudžių.*

*Kalbėkime kalba, kuri ilgam gyvenimui nubunda,
Vadinkim laisvę — laisvę, o vergiją — vergiją,
Kalba, kuri pasauliui skelbia atgimimo gandą,
Skambia it varpas ir, tartum saulėtekis, gaja.*

*Po nuomaro — gyvybę, po tylos atgavę amą
Besidžiaugias dangop rankas, kai kelt imi,
Atverkime širdies troškimų kimų balsą, it balzamą,
Viena kalba, viena bebaime tartimi.*

*Kalbėkim, tartum su aukštų skliautų žvaigždėm kalbėtum,
Ir mano — tavo Dievo, protėvių dievų kalba
Žydėtų aiškių-baltų poringėm žvaigždėtom,
Kad oštų girių, gojų atgarsiais, kaip gegužė raiba...*

*Kalbėkime, kad mūsų tartas žodis taptų kūnu
Ir kad pabėgtų vėlnio naktys nuo dangaus dienos.
Ir kad ilga sunki kelionė vaidilos Valiūno
Laisvon tėvynėn grįžtų nenutrukus svetimuos kalnuos!*

Per pasaulį keliauja žmogus

Rubajatai

Tavęs nebus

*Ateis pavasaris, žydės žilvičiai ir klevai — tavęs nebus.
Ateis duklė, ateis sūnus, ateis kiti, kur tu buvai —*

tavęs nebus.

Per žydrą dangų saulė kops ir mėnuo patekės —

tavęs nebus.

Kaip vandenio, kaip vandenio žmonių daug nutekės

tavęs nebus.

Žmogus ir jūra

*Krito jūron, krito mažas, kaip smiltis, lašelis —
Tu ir jūrą ir lašelį tu, žmogau, matai.
Nuo pajūrio lig pajūrio eina ilgas žemės kelias —
O kas tu? Iš kur tu? Į kur tu, žmogau, kritai?..*

Aš čia — gyva

*Ieškojau tėviškės tamsioj naktį, it kapas:
— Kur tu, tėvyne, kur tu, Lietuva?
Ar plaka dar skausme širdis sukepęs,
Ar tu gyva ar negyva?*

*Iškėliau, šaukdamas, rankas į dangų juodą.
— Kur tu, tėvyne, kur tu, Lietuva?
Ir kai parpuoliau, bėgdamas per gruodą,
Atsakė man: — Aš čia — gyva!*

*— Aš čia — gyva, — po kojų tarė žemė,
— Aš čia — gyva, sūnau, ar nematai?
— Aš čia — gyva, — palinkę ir sutemę
Atsiliėpė dangaus skliautai.*

*— Aš čia — gyva, — Dubysa subangavo,
— Aš čia — gyva, — jai pritarė krantuos,
— Aš čia gyva, — kaip aidas sudejavo
Daina pagojuose aukštuos.*

*Ėjau klupau iš pirkios į pirkelę:
— Kur tu, tėvyne, kur tu, Lietuva?
Tik balsas tas man rodė tamsų kelią:
— Aš čia — gyva, aš čia — gyva...*

*Kaip skausmo ašaros, mirgėjo žiburėliai...
— Ar tu tenai, ar tu ten, Lietuva?
Ir iš tamsos, ir iš nakties, ir iš šešelių
Atsiliėpė: — Aš čia — gyva!*

Sueikim į motiną — tautą

*„Tikekim, tikekim, tikekim —
Tikėjimas kalnus nuverčia,
Ir net nepasiekiamo siekim
Per patirtį skaudžių ir karčių“.*

*Kartojom širdy susikaupę
Ir meldėm visatos kūrėją:
„O, Dieve, per naktį šią kraupią
Išvesk mus į laisvės alėją...“*

*Tarp brolių nužudančių kainių,
Tarp tiesą išduodančių judų,
Tremčių ir kančių skausmo kaina
Tauta iš letargo pabudo.*

*O nuoskaudų debesį nykių,
O nuodėmių purvą nuplovę,
Be gedulo juodo vainikų
Sueikim į tautą šventovę.*

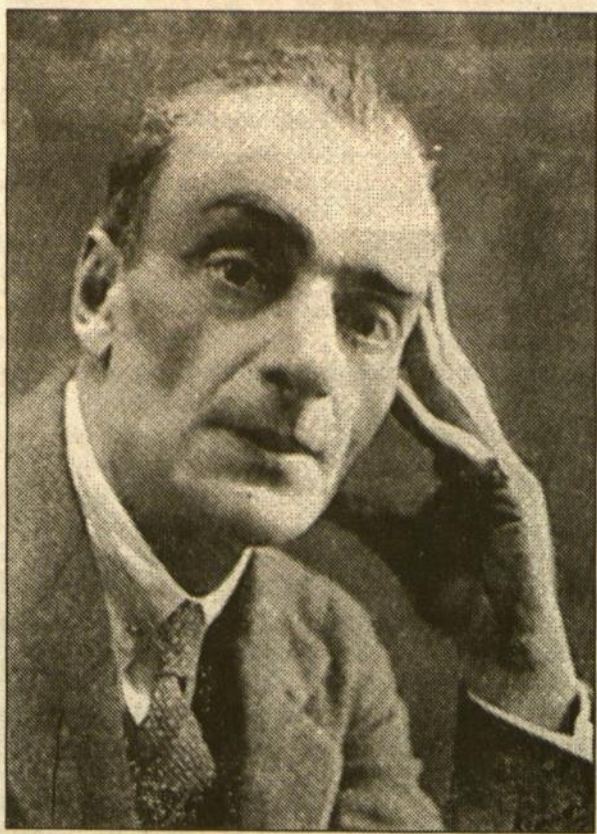
*Ne skundų, tikėjimo auką,
Suneškim žaibams tebepliekiant,
Suėję į motiną — tautą
Ir vėl nepasiekiamo siekim.*

Oskaro Milašiaus gyvenime, visoje jo veikloje, o pirmiausia — kūryboje Lietuvos vieta ypatinga, likiminė. Ši šalis — meninės vaizduotės aktyvintoja, neišsenkantis poetinių įvaizdžių šaltinis. Lietuva — nuolat kintantis, dinamiškas dydis. Sodo, gimtųjų namų metaforos ir simbolika — tai vaikystės, „nekaltybės amžiaus“ erdvėlaikis. Lietuva — ideali šalis, mistinė erdvė, kurlink vis krypta poeto siekla. Lietuva — ir proslis, pramotė, civilizacijos lopšys, pasikendusi žiloje praeityje, bet taip pat ir gyva, amžinai jauna. 1918 m. susikūrusi Lietuvos valstybė — sumažėjusi, susiaurėjusi, ribojama naujo laiko ir naujos erdvės — yra diplomatinio politinio O. Milašiaus raštų objektas. Tačiau ir čia pabrėžiamas nenutrūkstamas ryšys tarp praeities ir dabarties, išskiriantis Lietuvą iš kitų Europos valstybių, vis dar gyva pagonybės atmintis, tebeveikianti praeities dvasia; krikščionybės šimtmečiai jos įtaką susilpnino, pritemdė, bet nepajėgė visiškai išstumti. Kai kurie prancūzų tyrinėtojai (Jean Cassou, Armand Guibert, Jean Audard, Marcel Raymond) O. Milašiaus kūrybą kvalifikuoja sielos, dvasingumo kategorijomis, siedami jas su poeto kilme ir skirdami Milašiui ypatingą vietą prancūzų literatūroje. O ir Lietuvoje O. Milašius yra virtęs tam tikru mitu, emblemine figūra, ypač mąstant apie lietuviškumą ir jo metamorfозas, apie senosios Lietuvos didžiosios kunigaikštystės ir jos gyventojų lemtį.

Tačiau O. Milašius buvo žmogus, rašęs savo amžininkams — žinoma, pirmiausia prancūzams ir visiems, skaitantiems ta kalba. Išskyla klausimas ką Milašius iš tiesų žinojo apie savo gimines šalis, kokią žinią apie Lietuvą norėjo perduoti išsilavinusiems Prancūzijos, o ir Vakarų Europos skaitytojams? Natūralu manyti, kad ji, rašytoja, turėjo dominti lietuvių literatūra, taigi, koks O. Milašiaus žvilgsnis į ją?

O. Milašius nėra palikęs kokių nors vieno išsamaus veikalo, skirto lietuvių literatūrai. Jo pastabas, įžvalgas, vertinimus tenka surinkti iš įvairaus pobūdžio rašinių. Didžiausias dėmesys — lietuvių tautosakai, dainoms ir pasakoms, kurias poetas, sekdamas vokiečių romantikų tradicija, laiko integralia lietuvių literatūros dalimi, patia pradžia, tautos dvasios sergėtoja ir reiškėja. Minimi rašiniai daugiausia buvo skelbti 1918–1920 metų periodikoje, pasirašyti slapyvardžiais L. de Labunovas ir Lietuvis. Beveik po dešimties metų jis išvertė ir išspausdino iki tol niekur nespausdintus Konstantino Balmono straipsnius *Lietuvių liaudies pasakos* bei *Lietuva ir diadima*.

O. Milašiaus požiūris į lietuvių tautosaką nevienareikšmis. Viena vertus, jis skelbia lietuvių tautosakos archaiskumą: joje tebesą išlikęs neišdildomas prisiminimas Pirmykštės Gamtos, nesugadintos pirmąsias būties. Poetas polemizuoja su Liudviku Reza, kai kurias karo dainas siejanciu su Napoleono karais. Milašius drąsiai peršoka ištiesus šimtmečius ir dainas datuoja XIV-ujo amžiumi. Kita vertus, O. Milašius pabrėžia tautosakos gyvybingumą: dainos tebedainuojamos, pasakos tebesekamos ir dabar (XX a. pradžioje). Tai esąs unikalus reiškinys Euro-

Oskaro Milašiaus žvilgsnis į lietuvių literatūrą

GENOVAITĖ DRUCKUTĖ

poje. Jis pabrėžia, jog dainoms būdingas nepaprastas taiknumas, švelnumas, naivumas, tyrumas: „Dainose niekada neapdainuojamas karas, skerdynės, gaisrai; karinės dvasios išaukštinimas taip pat labai retas. Priešingai, šios dainos visos persunktos taikių jausmų. Vienose išliejamas meilės jausmas, kitose pasakojama apie okanotas legendas arba tragiškus įvykius. Didžiausios dainų grupės siužetas yra sielvartas, sukeltas brangaus žmogaus žuvimo“. Visiškai kitokios lietuvių kaimynų slavų dainos: „Koks gaivumas ir kokia nekaltybė, palyginus su slavų folkloro grubumu, priedu, o kartais — nežabotu gyvuliškumu“. Lietuvių dainose jausmų perteklių išreiškia deminutyvai (ši lietuvių kalbos ypatybė Milašius tuoj pat pademonstruoja, pateikdamas 19 žodžio „brolis“ variantų), jokių seksualumo ar justingumo apraiškų. Per meilės jausmą lietuvių sielai atsiveria dieviškumas: „Šitoje senobinėje kalboje meilė yra Meilė, toji, kuri apima visus jausmus ir visus jutimus, Vientelė, Vienis, amžinas dalykų šaltinis. Nedalomė“.

Tautosaka, ypač dainos, padėjusios lietuviams išsaugoti sielos, proto ir kūno tyrumą, paprotių ir gyvensenos skaisumą bei paprastumą. Ši unikali Lietuvos ir lietuvių savybė galinti būti pravarti ir naudinga sugedusiai Europai: „Kai mūsų nesenai atgimimo respublikoje bus atkurta

socialinė ir ekonominė tvarka, ant kalvų, kur mūsų protėviai kurstė tyrę Ugnį, dar šiandien vadinamą dvasingojo pasaulio vardu: Rambynas, Aleksota, mes pakviesime menininkus, poetus, mastytojus — visus mūsų kvailos ir bjaurios epochos sužalotus didvyrius, visus intelektualius parijus iš plutokratiškų ir materialistinių Vakarų — kaip reikiant pailsinti dvasią ir kūną. Ten, begalinėje Nemuno rimtyje, dvelkiant druidų laikų dvasiai, jie atgaivins širdį ir protą, ištrindami iš atminties modernių konceptų apie meilę šlykštų atminimą“.

O. Milašius džiaugiasi, kad didieji vokiečių poetai Herderis, Lessing, Goethe, Chamisso atkreipė dėmesį į lietuvių folklorą, panaudojo savo kūryboje, kartu apgailestauja, kad juo nesusiėmė jokia kita tauta.

Lietuvių folkloro reikšmę O. Milašius pabrėžia įžangoje, kurią parašė Jeanne-Yves Blanc knygai *Lietuvos vaizdai* (*Images de Lithuanie*), iškelia Lietuvai ir Europai bendrus pasakų siužetus.

Taigi matome, kad ir pats Milašius nepaprastai sureikšmina lietuvių tautosaką. O kaip profesionalioji kūryba? Ką poetas įžvelgė, ką iškėlė?

Akivaizdu, jog O. Milašius žinojo kai kuriuos didžiuosius lietuvių literatūros vardus, pirmiausia — Kristijoną Donelaitį, kurį pavadina žymiu lietuvių poezijos klasiku.

Garsioji 1919 m. kovo 29 d.

Lietuvių poetas, rašęs prancūziškai

Oskaro Milašiaus gimimo 125-osioms metinėms

Lietuva pažymi didžio poeto ir diplomato Oskaro Milašiaus (O. W. de Lubicz — Milosz) gimimo 125 metines. Vilniaus

O. Milašiaus paskaita apie Lietuvą užbaigiamą eilutėmis apie atgimusių lietuvių literatūrą, nes šalies menas ir mintis išgyvena tikrą renesansą. Poetas konstatuoja, kad lietuvių kūrėjai atsiskleidė svetimų romantinių savo mūzos drabužėlių, iš savo knygų išvijo lenkų kalbą, grįžo prie tautinių minties ir jausmo ištakų. Tokiu būdu seniausios Europoje gražios lietuvių kalbai buvusi grąžinta jai prideranti išskirti vieta. Tarsi įrodymą O. Milašius perskaitė savo paties išverstą Vinco Kudirkos eilėraštį *Varpas*.

Reikšmingiausias O. Milašiaus rašinys apie naująją lietuvių literatūrą — pratarė Juozo Tysliavos eilėraščių knygelei *Vėjų taurė* (*Coupe des Vents*. 1926 m., vertė Halina Izdebska).

O. Milašius pabrėžė lietuvių tautos senumą, jos kalbos archaiskumą: Tysliavos posmus be vargo perskaitytų senovės graikas ar romėnas. Laimė kurti laisvoje šalyje, be baimės dainuoti lietuviškai. Tokios laimės neturėjo Tysliavos tėvynainiai Mickevičius ir Norvidas. O. Milašius išryškina avangardistinius Tysliavos įvaizdžius, modernaus žmogaus ironiją ir polinkį į žaidybiškumą. Bet didžiausia jauno lietuvių poeto vertybė — išsaugotas gilus dvasinis ryšys su praeitimi: „Vis dėlto pono Tysliavos kūryboje mes juntame tai, kas primena galesį, nostalgiją — teatleidžia mums jaunieji poetai, — emociją... (...) *Vėjų taurėje* esama jaunatviškumo, troškimo intensyviai gyventi. Bet mus labiausiai svaigina melancholijos dvelksmas, kurį sleidžia stebuklingas, evangeliškas Lietuvos pavasaris, Tysliavos kūriniuose mums kalbantis apie jaunojo poeto tėvynės patirtas kančias. Laimingi tie, kurie džiaugsis ekstazėje nepamiršta asarų“.

O. Milašius optimistiškai ir romantiškai (nepaisant neprielankumo „svetimiems romantiškos mūzos drabužėliams“) žvelgia į jauną Lietuvą valstybę bei jos kūrybines galias. Jis teigiamai vertina lietuvių rašytojų ir poetų atvirumą naujovėms, ištikimybę tautos dvasiai ir liaudiškajai tradicijai.

Genovaitė Druckutė

Genovaitė Druckutė yra Vilniaus universiteto dėstytoja.

dramos teatre buvo surengtas jo paminėjimo vakaras. Pranešimą apie O. Milašiaus gyvenimą, veiklą ir kūrybą skaitė žymus literatūros tyrinėtojas prof. Vytautas Kubilius. Aktorius Rimantas Bagdzevičius skaitė Nepriklausomos Lietuvos diplomato Petro Klimo atsiminimų pluoštą apie šį poetą ir Lietuvos diplomata, kiti aktoriai — jo lietuvišką pasaką *Rupūžė*, eilėraščius, iš romanų fragmentus. Šv. Kristoforo kamerinis orkestras (meno vadovas ir dirigentas Donatas Katkus) atliko kompozitoriaus Osvaldo Balauskos kūrinių keturiems balsams ir kameriniam orkestrui pagal O. Milašiaus poemą *Tyla*.

O. Milašiaus gimnazių, Nobelio premijos laureato Cz. Miloszo gimtinės centre, Šetuniuose (Kėdainių rajonas) Cz. Miloszo gimtinės ir *Pogranicze* fondai bei Vytauto Didžiojo universitetas surengė tarptautinę konferenciją, skirtą poeto O. Milašiaus gimimo sukakčiai. Dr. Elina Naujokaitienė skaitė pranešimą „Praeities ir ateities pradmenys Oskaro Milašiaus kūryboje Czeslavo Miloszo estetikos kontekste“, prof. Egidijus Aleksandravičius — „Paskutiniai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) piliečiai: Oskaro Milašiaus pasirinkimas“, dr. Irena Skurdenienė — „Oskaras Milašius. Poezija ir „avantūra“, o *Pogranicze* fondo prezidentas Kęstutis Čyževskis (Lenkija) — „Kūrybinė Oskaro Milašiaus ir Czeslavo Miloszo korespondencija“. Iš klausyti bei diskutuoti ir kiti pranešimai. Konferencijos dalyviai buvo nuvykę į Vandžiogalą, aplankę Oskaro Milašiaus ir Czeslavo Miloszo protėvių — Jozefi ir Artūro Miloszo kapus.

O. Milašiui skirtas vakaras įvyko taip pat Lietuvos Rašytojų sąjungos klube. Poeto gyvenimo ir kūrybos nagrinėtojas Laimonas Tapinas kalbėjo apie O. Milašiaus diplomatinę veiklą Lietuvos atstovybėje Paryžiuje, o Vilniaus universiteto dėstytoja dr. Genovaitė Druckutė — apie mažai tyrinėtą ir daugeliui mūsų tautiečių nežinomą O. Milašiaus požiūrį į lietuvių literatūrą, tautosaką, jo darbus šiose srityse. (Šis dr. G. Druckutės pranešimas, pertvarkytas į straipsnį, siūlomas *Draugo* kultūrinio priedo skaitytojams dėmesiiui).

Neseniai Vilniuje išleistas O. Milašiaus knygos: *Misterijos*, *Ars Magna* ir *Slepiniai*. Grupė kultūrininkų buvo išvykę į buvusią LDK ribose, o dabar Baltarusijoje esančią O. Milašiaus gimtinę Čerėje.

Minėtuose renginiuose prof. V. Kubilius, kiti prelegentai pabrėžė, kad O. Milašius pats teigė, ir pripažino, kad jis yra lietuvis, kilęs iš senos lietuviškos „giminės“. Poetas tvirtino, kad Lietuva — „mano kraštas“, „mano protėvių tėvynė“. Dirbdamas diplomatinį darbą Paryžiuje, atstovaudamas Lietuvai, jis daug pasidarbavo, kad Lietuvą *de jure* pripažintų įtakingos Europos valstybės.

Prelegentai sakė, kad Prancūzijos kritikos O. Milašius buvo pripažintas vienu iš originaliausių poetų, ir gretinamas su P. Claudeliu, P. Valery. Ekstazės tonas, simboli-

niai vaizdai, meditacijos įtampa, muzikinė pakartojimų kompozicija būdinga jo prancūziškai parašytiems filosofiniams poetiniams etudams, kuriuose metafizinės kosminės erdvės, laiko, materijos vienybė grindžiama jo paties susikurta reliatyvizmo teorija, meilės, kaip pasaulio centro — universalios bažnyčios

būsimo triumfo sampratomis. O. Milašius teigė, ir savo kūryboje grindė, kad galima suderinti tikėjimą ir protą, širdies balsą ir intelektą. Poetas tai įrodė savo kūryba ir gyvenimu. Šiuo atžvilgiu O. Milašių būtų galima pavadinti vienu didžiausių naujojo humanizmo pradininkų.

Antanas Butkus

Tradicija ir pažangos dvasia yra dvi seserys, seserys priešininkės, tačiau kultūrinei ir religinei kūrybai abi yra reikalingos. Kas nori tobulėti asmens gyvenime, kas geidžia savo tautos kultūrinio klestėjimo, tas turi mokėti pagerbti tradiciją ir pažangos dvasią, — tas seseris priešininkės.

— Jonas Grinius

Keramikas Kęstutis Mikėnas

JAV vakariniame pakraštyje vis didesnio įvertinimo sulaukia lietuvis keramikas Kęstutis Mikėnas. Meno srityje įtakingiems asmenims jį rekomenduojant, jis pasirašė vienerių metų sutartį su Los Angeles Meno muziejaus taryba: ji eksponuos jo vėlyviausius kūrinius Los Angeles visuomeninei. Jo darbai pasižymi unikalumu formoje ir sudėtingo proceso kristalinėje glazūroje — „crystalline glazes“.

Ši pavasarį Meno muziejaus tarybos suruoštoje *Meno ir architektūros 2002* specialiojo projekto pristatyme Mikėno kūrinių sulaukė didelio susidomėjimo ir pasisekimo: visi darbai buvo išparduoti ir gauta naujų užsakymų.

Kęstutis Mikėnas yra baigęs architektūrą Illinois universitete, Urbanoje. Prieš 35 metus jis pradėjo keramikos studijas Los Angeles kolegijoje, kurioje žymus keramikas Clyde Kelley jam sudarė palankias sąlygas gilintis ir tobulintis. Per paskutinius 15 metų Glendale kolegijoje Mikėnas projektuoja specialius tyrinėjimus ir kristalinėje glazūroje gauna gerus rezultatus. Daugumą darbų jis vykdo savo studijoje Eagle

Kęstutis Mikėnas. Vaza.

Rock, Kalifornijoje. Jo keramikos kūriniai yra laimėję atžymėjimų bei apdovanojimų parodose ir buvo išrinkti eksponuoti Kapitolio galerijoje, Kalifornijos sostinėje Sakramento.

KONFERENCIJA (iš 1 psl.) (*Revolution*). Tai įrodo skirtingus galvojimus. Pirmosios simbolizuoja stovėjimą vietoj (*Status quo*), antrosios visišką pasikeitimą. Paul Gobbele priminė, kad demokratija nėra visai jautri ir bejėgė, bet ją vis vien, kaip gelę, reikia prižiūrėti ir ravėti. Be to, nesistenkime per daug į ateitį prognozuoti. Juk pasaulis keičiasi.

Ateitis

AABS narių suvažiavimas įvyko paskutinę konferencijos dieną. Iš išdalintos statistikos buvo įdomu sužinoti, kad 1992 m. AABS turėjo daugiau nei 1,000 narių, o 2002 m. tebėra

truputį daugiau kaip 700. Didžioji dalis narių gyvena JAV-se (541), Kanadoje — 74, Pabaltijo kraštuose — 22; maždaug tiek pat narių (20) gyvena Vokietijoje, Australijoje, Anglijoje. Dominuoja latvių kalba — 47%, tada — estų (18%), lietuvių (16%), o likusieji (19%) kalba kitomis kalbomis).

Ateityje konferencijos bus ruošiamos dvejose vietovėse: Toronte ir Washingtone, D.C., (ar šių miestų apylinkėse). 2004 m. konferencija įvyks Toronte, o 2006 m. — Washingtone.

Linkime naujam AABS pirmininkui prof. Sauliui Sužiedeliui sėkmingai vadovauti šiai sąjungai ir patraukti į ją daugiau lietuvių mokslininkų.

Ramunė Kubiliūtė

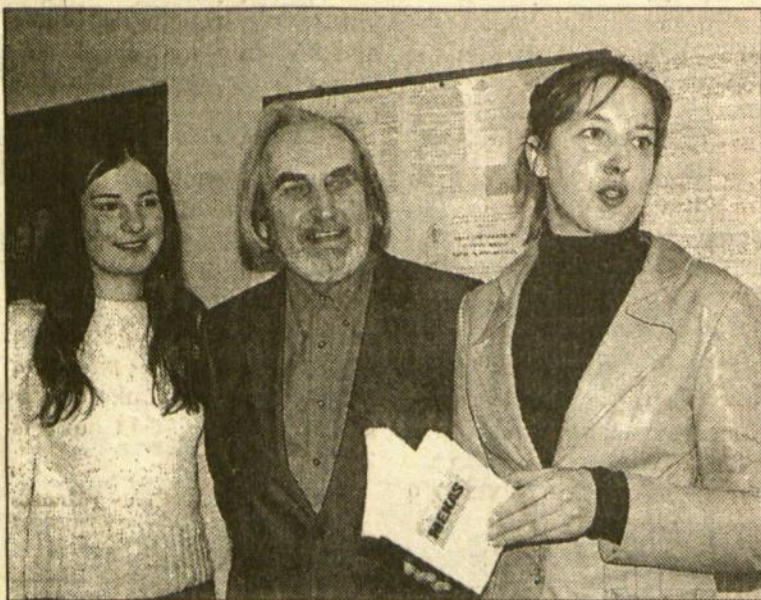

Kai kurie 18-osios Baltistikos konferencijos lietuviai dalyviai. Antras iš dešinės — naujasis AABS (Association for the Advancement of Baltic Studies) pirmininkas, prof. Saulius Sužiedėlis; jo dešinėje — Jurgis Bradūnas. Nuotraukos kairėje — šią konferenciją aprašiusi Ramunė Kubiliūtė.

Oskaro Milašiaus 125 gimimo metinių minėjimas Vilniuje. Rašytojų klube kalba buv. Vytauto Didžiojo universiteto rektorius Algirdas Avižienis.

LEIDINIAI

Jono Meko knygos *Poezija* aptarimo dalyviai (iš kairės): Vilniaus Pedagoginio universiteto studentė-lituanistė Milda Velioniskytė, Rašytojų sąjungos leidyklos vyr. redaktorius Vytautas Girdzijauskas ir doktorantė Jolanta Paulauskaitė.

Algimanto Žižiūno nuotrauka

Jono Meko poezijos knyga

Jų poezijos sąsaja su filmais

Per pastaruosius penkerius metus Lietuvoje išleistas šešios Jono Meko knygos. Pastutinąją šio New Yorke gyvenančio filmininko ir poeto knygą *Poezija* neseniai išleido Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla. Į solidžią 320 psl. knygą sudėti jau anksčiau JAV ir Lietuvoje išleisti rinkiniai *Gelių kalbėjimas*, *Pavieniai žodžiai*, *Einu aš vienas* ir Lietuvoje pirmą kartą pasirodę *Dienoraščiai 1970-1982*.

Tiesa, dar sovietiniais laikais 1971 m. tuometinė *Vagos* leidykla Vilniuje buvo išleidusi J. Meko *Poeziją*, į kurią buvo įdėti taip minėti rinkiniai ir *Semeniškių idilės*. Tačiau tuomet eilėraščiai buvo taisomi, leidėjai patys, be autoriaus valios pakeitę, suprastino net kelių idilių pavadinimus. Tuos kitų sugalvotus pavadinimus autorius nepripažino. Ši J. Meko *Poezija* redaguota minimaliai — tik tai, su kuo autorius sutiko.

Atitaisant anų laikų klaidas ir todėl, kad 1971-ųjų metų *Poezijos* knygynuose jau seniai nėra, šiaandieniai dvidešimtmečiai — trisdešimtmečiai jos net nematė ir nevertė, leidėjai ir J. Meko talento gerbėjai nutarė išleisti kitą, *Dienoraščių* ciklu papildytą *Poeziją*. Kad šios knygos Lietuvos žmonėms tikrai reikia, patvirtina ne tik jaunimo, bet ir senimo gatvėse, suėjimuose atmintinai kartojami posmai iš *Pavieniai žodžiai*, publicistų, net literatūros kritikų tai šen, tai ten cituojamos eilutės iš to paties ciklo:

Ir aš, gyvenimo nuėjęs pusę
kelio, tamsią girią
įėjau...

J. Meko poezija ypač domisi Lietuvos jaunimas. Į Rašytojų sąjungos leidyklą neseniai kreipėsi grupė Vilniaus Pedagoginio universiteto studentų, kad šios knygos leidėjai ir rengėjai atvyktų pas juos, plačiau papasakotų apie Joną Meką ir jo poeziją.

Pildant studentų pageidavimą Pedagoginio universiteto lituanistikos katedros vienoje didesnėje auditorijoje buvo surengtas J. Meko *Poezijos* aptarimas. Leidyklos vyr. redaktorius Vytautas Girdzijauskas pasakė, kad be J. Meko, ši leidykla bene daugiausia už kitas išleidžia ir kitų egzodo rašytojų knygų. Išleido ne vieną

Bernardo Brazdžionio rinktinę, Alės Rutos, Tomo Venclovos, kitų rašytojų knygų, o iš viso per pastarąjį dešimtmetį — 36 iševijos rašytojų knygas.

Apie J. Meko naująją knygą, visą jo poeziją, sąsajas su jo filmais papasakojo humanitarė Jolanta Paulauskaitė, šiame universitete rengianti daktarinę disertaciją apie J. Meko filmų ir poezijos sąsajas.

J. Paulauskaitė pažymėjo reminiscencinį J. Meko kūrybos pobūdį. Filmavimo kame- rą fiksuojamas „gyvas gyvenimas — įvykiai, žmonės susitikimai — patiria laiko atsigręžimą atgalios, į dabarties perspektyvą įsirašo“ praeities reikšmės. Netgi filmuodamas New Yorką J. Mekas fiksuoja poetines Semeniškių realijas — pievas, gėles, save patį, lyg kaimo berniėl-dainorėlį armonikai pritariantį gintąja tarne plėšiantį paprastą kaimo žmonių dainą.

Negalėdamas visiškai susitapatinti su filmuojamais daiktai, J. Mekas poezijoje priverstas trauktis iš kalbos, žodžių pasaulio, kuriame, kaip ir vaizdų pasaulyje — kine, atranda grožio akimirks. Tą jausmų išraiškos grožį nesunkiai atrandame į knygą *Poezija* įdėtame rinkinyje *Gelių kalbėjimas*. J. Paulauskaitės nuomone, atrodo, kad čia kalbančiojo asmens tikslas — išsakyti meilę ir ilgesį. Eilėraščiuose dažna moters ir gėlės paralelė. Toks dažnai kartojamas santykis formuoja tropus-metaphoras, kaip antai „kūno baltumas“, „gintaro akeles“ ir kt. J. Meko kūryboje moters ir geliių paralelė yra vienas iš pagrindinių.

Vaidzo, garso ir jausmų ryšys yra semantinė knygono idėto rinkinio *Pavieniai žodžiai* ašis. Skaitant trūkinėja intonacija, eilėrašties tarsi skyla į atskirus fragmentus-pavieniai žodžius, vaizdus, už kurių slypi autentiškas poeto išgyvenimas, — kalbėjo J. Paulauskaitė primindama iševijos literatūros kritiko V. A. Jonyno pastebėjimą, jog tipografinė raiška, eilių juoste liškumas, kone telegrafinis tikėjimas žymi ypatingą laiko tėkmę. Trūkinėjantys žodžių sąsajos, pauzės, suaižantios frazės, atliepia vaizdas po vaizdo bėgantiems kino kadrui.

Knygoje *Poezija* įdėtuose rinkiniuose *Einu aš vienas* ir *Dienoraščiai 1970-1982* dažni kelionių motyvai. Kelionės motyvai ypač buvo populiari

Kai praėjusių metų rudenį mirė visoje Lietuvoje (turbūt ir užjūrio lietuvių bendruomenėje) žinomas kunigas monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas, jo laidotuvių dieną poetei Onei Baliukonei, stovinčiai minioje prie Arkikatedros ir besiklausančiai gedulingų giesmių, įkvėpto tėvo Stanislovo pamokslu, staiga atėjo mintis nieko nelaukiant parengti knygą apie monsinjorą. „Vos ne tą patią dieną pasikalbėjau su Lietuvos Rašytojų sąjungos pirmininku Valentinu Svenčicku (‘jei sugalvojai, tai ir daryk’, — trumpai drūtai buvau palaiminta), susitarta su Rašytojų sąjungos leidykla, veikiai išspausdintas skelbimas mūsų savaitraštyje. Paskui, po ‘Keturnedėlio’ Mišių Arkikatedroje, kunigas Gintaras Petronis paskelbė prašymą siųsti ar nešti atsiminimus visiems ten susirinkusiems. Ir pasipylė, paplūdo...“ — rašo O. Baliukonė stebuklingai greitai jos sudarytoje ir tik ką išleistoje knygoje *Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose*. Beje, knyga sudarė didelę, per 500 puslapių, jon sudėta daugiau nei 60 įvairių profesijų autorių atsiminimų, nuotraukų apie šį šviesios atminties dvasiškį, pasikalbėjimų su juo dar gyvam esant. Rašytojų klube įvyko vakaras monsinjoro K. Vasiliausko 80-sioms gimimo metinėms paminėti, o kartu ir šios knygos pristatymas.

— Lenkiamės Monsinjurui už jo didįjį, neprilygstamą tarnystę Žmogui ir Dievui. Kas suskaičiuos, kiek šioje žemėje yra Jo paguostų, suramintų, išteisintų, sutvirtintų, pažadintų ir pakylėtų! — rašoma knygoje išspausdintame poeto Justino Marcinkevičiaus atsisveikinimo žodyje. — Jis ejo visur, kur buvo šaukiamas, neatstūmė nė vienos širdies, kuri ieškojo supratimo, paguodos, atleidimo. Kiek veidų nušvėsdavo Jam pažvelgus, kiek skausmo išstirdavo, kiek nevilties užbraukdavo Jo žodžiai! Tai buvo tarsi dangaus siūstas žmogus išvargintam mūsų kraštui, kad savo dvasia gesintų keršto, pykčio ir neapykantos prasišveržimus, kad padėtų visiems atsitiesti, nušvisti, susitelkti žmogaus ir tėvynės kūrimui. Monsinjoras buvo vaikščiojanti meilė. Meilė, o tai reiškia — Dievą, Jis išvedė iš bažnyčios į žmonių gyvenimus, trokšdamas nukraidinti jų kasdienybės, pagilinti jų dvasią, palengvinti buitį, suteikti sieloms džiaugsmo. Apaštališku savo ėjimu į

Amerikos avangarde, pastebėjo J. Paulauskaitė. Kelias „įprasmino ne tik judėjimą geografinėje erdvėje, bet ir laike, gretinant praeitį su dabartimi, suvokiant savąjį ‘aš’, ieškant jo individualioje patirtyje ir samoneje“. Tokia kelionės prasmė išryškėja ir minėtuose J. Meko rinkiniuose. Nesantaika su pasauliu J. Meko kūryboje, sakė J. Paulauskaitė, sudaro poetinės pasaulėjaautos esmę, išreiškia gyvenimą kaip nesibaigiančią odisejišką kelionę. Svetima erdvė savo realijomis primena, kas ji yra ir ko jai trūksta. Daiktų pasikeitimas, vargiantys miestų vaizdai menininko poezijoje susilieja su prisiminimų pagimdytu ilgesiu, išauga į skausmingą savo egzistencijos supratimą. Pasak J. Paulauskaitės, J. Mekas, poezija išliedamas savo patirtį svetimoje aplinkoje, tapatinasi su Odiseju.

Algimantas A. Naujokaitis

Širdies neatskiriamasis

Mons. K. Vasiliauskas mūsų atsiminimuose

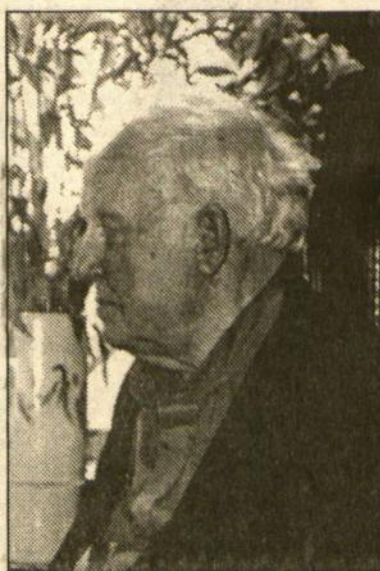
žmones Kazimieras Vasiliauskas buvo modernus, šiuolaikiškas kunigas.

Knygoje taip pat spausdinamas kardinolo Audrio Juozo Bačkio žodis apie K. Vasiliauską. Be kita ko, kardinolas taip atsiliepia apie jį: „Sekdamas Kristaus Gerojo Ganytojo pavyzdžiu, monsinjoras Kazimieras neatstūmė nė vieno žmogaus. Jis draugavo ir su muitininkais, ir su fariziejais, su praradusiais tikėjimą ir su jo ieškančiais. Jis nesiskirstė žmonių į gerus ir blogus, — visi jam buvo brangūs, visi svarbūs, visi mylimi“.

K. Vasiliausko paminėjimo vakaras ir knyga atskleidžia jo dvasinio brendimo pradmenis. Knygoje išspausdintame poeto V. Braziūno pokalbyje su Monsinjurui, jis pats sakė, kad dar Nepriklausomybės laikais mokydami Vabalninke, Biržų gimnazijoje, jis aktyviai įsijungė į ateitininkų veiklą, skaitė ir nagrinėjo A. Maceinos filosofijos studijas, didelę įtaką vėliau, jau seminarijoje, jam turėjo profesorius S. Šalkauskio, P. Kuraicio, J. Girmiaus veikalai, kilnūs kunigai A. Lipniūnas, A. Sušinskas, J. Prunskis, tuomet dirbęs XX amžiaus dienraščio redaktorium, o taip pat seminarijos profesorius S. Yla, parašęs knygutę apie siaurąją ir platąją katalikybę. „Toji šviesių asmenybių gvardija mano jaunystės gyvenime ir padarė, kad dabar esu visuomet už toleranciją, už tikrą evangelinę krikščionybę“, — yra pasakęs kun. K. Vasiliauskas.

Nė vienas atsiminimų knygos autorius minėjo, kad baigė seminariją, kunigišką darbą K. Vasiliauskas pradėjo antrosios sovietinės okupacijos metais. „Net primicijų dienoje, kai buvo pirmosios mano mišios paaugotos, kai, atrodo, turėjo būt gražiausi ateities planai kuriami, — išėjau iš Vabalninko bažnyčios pro šventoriaus vartus — radau numestus tris miškinius prie pat šventoriaus vartų. Šie pamesti kūnai liudijo, kad ateitis bus pilna dramatiškų valandų, — tame pokalbyje su poetu V. Braziūnu prisiminė K. Vasiliauskas. — Į diakonus įšventino arkivyskupas Teofilis Matulionis, į kunigus — arkivyskupas Mečislovas Reinyš, abu dabar — kandidatai į šventuosius. Ir jie, ir kiti vyskupai mus įspėjo, kad nelengvas bus mūsų kelias: viena vertus, bus visa daroma, kad žmonės nuo Bažnyčios būtų atitraukiami, vyks vertybių perkainojimas, antra vertus, daugumos iš mūsų greičiausiai laukia kalėjimas“. Dar prieš įšventinimą būsimuosius kunigus vyskupai įspėjo, kad reikia ruošti kunigausti ir kalėjimo sąlygomis, kad reikia Mišias atmintinai išmokyti. Ir duoną, ir vyną visuomet galima ir ten pasigaminti patiems.

Vos porą metų kunigavęs, K. Vasiliauskas buvo areštuotas, kaip ypač pavojingas nusikaltėlis, nuteistas ilgiems metams katorgai Intos anglių kasyklose. Vakare kalbėjusio jo bendraklasio ir kartu su juo kalėjusio vienuolio Tėvo Stanislovo liudijimu, K. Vasiliauskas daug kuo buvo apkalintas, net baisiuoju 58 straipsniu. O kitas katorgininkas V. Petkus atsiminimuose rašo, kad jam dar buvo priimta kita „kalte“ — nusirašyto V. Mykoliaičio-Putino eilė-

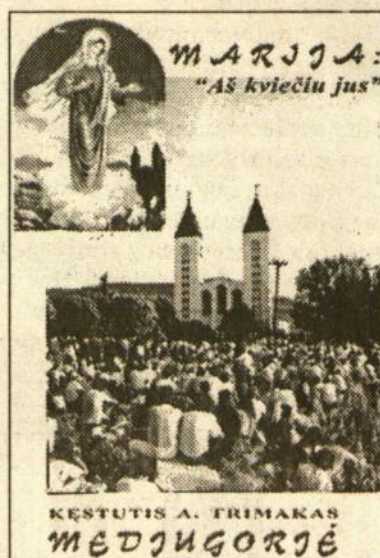

Mons. Kazimieras Vasiliauskas Algimanto Žižiūno nuotrauka

raščio *Vivos plango, mortuos voco* laikymas.

— Dirbdamas sunkų angliakasio darbą, net ir nelaisvėje Kazimieras nesiskyrė su literatūra, iš kalinių surinktų pinigų parsisiusdavo knygų, nesisikyrė su poezija, įsteigė nelegalią biblioteką, net išleido ranka rašytą knygelę ar žurnalą, kad galėtų šviestis, lavintis kiti kaliniai. Kunigas Kazimieras buvo pagrindinis mūsų, kalinių, savišvietos rėmėjų vadovas, lektorius, — K. Vasiliausko 80-sioms gimimo metinėms ir atsiminimų knygos pristatyme kalbėjo muziejininkas K. Banys. — Vėliau, jau Stalinui mirus, lagerį iš Amerikos pasiekdavo A. Maceinos, J. Girmiaus knygos. Jos geriau ateidavo į Komiją, Intą, negu į Lietuvą, nes rusai cenzoriai nemokėjo skaityti lietuviškai.

K. Banys ir kiti vakaro dalyviai sakė ir atsiminimų knygoje rašė, kad didžioji dauguma lagerininkų kunigo Kazimiero įtakoje stengdavosi atlikti Velykų išpažintį, sekmdieniais kas tik galėjo ateida-

Kęstutis A. Trimakas

Kaune šiais metais išspausdinta Kęstutis A. Trimako *Marija: „Aš kviečiu jus“* yra knyga apie nuostabią, jau 21 metus besitęsiančią įvykių Medjugorjėje, nuosaloje Bosnijos Hercegovinos kalnuotoje vietovėje. Tie įvykiai sudomino milijonus žmonių iš viso pasaulio. Kasmet tą vietovę aplanko milijonas žmonių, viso keliolika milijonų per 21 metus. Atvyksta ne smalsuotintais, net baisiuoju 58 straipsniu. O kitas katorgininkas V. Petkus atsiminimuose rašo, kad jam dar buvo priimta kita „kalte“ — nusirašyto V. Mykoliaičio-Putino eilė-

ve išklausti jo šventų Mišių.

Kai paleistas iš lagerio K. Vasiliauskas grįžo į Lietuvą, tuoj vėl buvo sučiuptas ir išvartas į tremtį be teisės apsigyventi tėvynėje. Pasirinko vietą arčiau Lietuvos — Latvijoje, prie Daugpilio. Jo moksladraugis seminarijoje ir lagerio bėliulis, tėvas Stanislovas paminėjimo vakare pasimeldęs ir lotyniškai pagiedojęs prie Rašytojų klube pagerbti padėto monsinjoro K. Vasiliausko portreto, bylojo apie tą Latvijos laikotarpį. Pasak tėvo Stanislovo, dvylika metų jis ten kolūkyje buhalgeriavo, dirbo elektriku, prie mašinų:

— Žinote, ta tremtis, nepriėdėsiu, buvo gal keletą kartų sunkesnė nei lageris.

Paskui, žinoma, grįžo. Bet ir žinojo vyskupas, Lietuvai atgimus, ką paskirti paveikslų galerijai paverstai, išniekintai Vilniaus arkikatedrai sutvarkyti. Šauniai jis atgaivino Arkikatedrą! — pabrėžė tėvas Stanislovas. O čia, anot išlikusių ir prisiminimų knygono įdėtų, kito lagerininko, Naujojo Testamento vertėjo, kilnaus kunigo Česlovo Kavaliausko užrašų, jis visada būdavo žmonių, jaunimo apsuptas, visuomet judrus, tarsi gyvojo sidabro spindintis lašas. Stėbėtina ir žavų buvo regėti Monsinjurą, laikantį pamaldas kartu su užiančiais vaikais, jų apsuptyje. Senas, pavargęs lagerininkas ir neklaūzados! Štai — jaunuji Lietuva prie Dievo altoriaus! Katedros primas, įvargiuoli draugas, kuris nemokėjo nė klebonijos durų uždaryti, — rašė kun. Č. Kavaliauskas. O pasak jo seno pažįstamo kunigo marjono V. Aliulio, pokario Lietuvos liturgijos puoselėto Bažnyčios siela, Šventojo Rašto vertimų dvasia ir *motor imobilis* (kun. Č. Kavaliausko apibūdinimu) monsinjoras K. Vasiliauskas iš tiesų buvo ir pasilieka didelę Apvaizdos dovana Lietuvai. Jo būdą, kuklumą vienu epizodu nusakė

klebono pavaldinys, kartu su juo Arkikatedroje dirbęs monsinjoro K. Vasiliausko mokinys jaunas kunigas Gintaras Petronis: „Kartą Monsinjoro paklausiau: o kur šiaandien kunigiškas ‘kalnieriukas’? Tai jis atsakė: ‘Nėra ko nekaltybės demonstruoti. Reikia ją turėti. Kas demonstruoja — dažniausiai jos neturi’. Prisimink Kalno pamokslą: ‘Kai melsitės — nesimelskite vidury gatvės’...“

Atminimo vakare kalbėjęs Lietuvos Rašytojų sąjungos pirmininkas V. Sventickas žilagalvį monsinjorą K. Vasiliauską ne tik dėl jo fizinio panašumo, bet ir dėl meilės mūsų literatūrai, aktyvumo kultūrinėje ir visuomeninėje veikloje pavadino antruoju Vaizgant. „Ranka pasirašęs į sąsiuvinį pluoštelį Jono Aisčio eilėraščių, jis sugebėjo nusivežti tą sąsiuvinį į lagerius ir išsaugoti. Tą sąsiuvinį perdavė poeto muziejui Rumšiškėse po Aisčio palaidojimo Lietuvoje. Čia tik detalė. Regis, Monsinjoro samoneje būta lietuvių poezijos antologijos, nes Jurgio Baltrušaičio, Vytauto Mačernio, Jono Strielkūno, Justino Marcinkevičiaus ir kitų poetų posmai ir požiūriai jo lūpose skambėjo su vertybių ir konteksto suvokimu“, — sakė V. Sventickas, pabrėždamas, kad jis K. Vasiliauską suvokė kaip literatūros žmogų. V. Sventicko liudijimu, jis lankydavosi, jei tik galėdavo, Rašytojų klube ir kitur rengiamuose visų iškilėnių rašytojų vakaruose. Pasak jo, Rašytojų sąjunga, jos klubas buvo tarsi antroji K. Vasiliausko parapija. Pirmiausiai Arkikatedroje, o paskui, pasitraukęs iš jos klebono pareigų ir perėjęs į senąją Šv. Mikalojaus bažnytelę, per kiekvienas Vėlines aukodavo šventas Mišias už mirusius rašytojus. Toms progoms sakdamas pamokslą (su literatūros apmąstymų tarpais) jis išgyvendavo ypatingą pakilimą.

Antanas Lukšietis

Gero medžio geri vaisiai

Apsireiškančioji: „Aš kviečiu jus... Dėkoju jums...“

toje kaip kunigas dirbti, tik jo paties pareigos to jam neleidžia daryti. Vis dėlto tą vietą jis yra taip pavadinęs: „didelis dvasingumo centras“, „Lurdo ir Fatimos tęsinys“, vieta, kurioje žmonės randa „tai, kas antgamtiska“.

Šios knygos autorius stipriai remiasi Popiežiaus, kitų ganytojų ir šiuos įvykius tyrusių teologų bei kitų mokslininkų įsitikinimu bei išvadomis. Pats toje vietovėje buvęs keletą kartų, lydyjęs keletą lietuvių maldininkų grupių ir studijavęs 50 su viršum knygų, pateikia rimtus argumentus įsitikinti Švč. Marijos apsireiškimais. Visa ši faktiška medžiaga yra išspausdinta tos knygos įvade, o taip pat išleista atskiru 32 psl. leidiniu *Gero medžio geri vaisiai*.

Knygos pavadinimas *Marija: „Aš kviečiu jus“* trumpai, bet tiksliai nusako pagrindinę knygos medžiagą — toje vietovėje regėtojamą apsireiškančios Švč. Marijos, Jėzaus Motinos, skatinimus žmonijai. Daugelį tų skatinimų Ji pradedą žodžiais: „Aš kviečiu jus“ — gręžtis į Dievą, atsiversti, melstis, viens kitą mylėti, daryti gera, kantriai pakelti sunkumus, liudyti kitiems Dievo buvimą savo gyvenimu. Jos

žodžiai yra suskirstyti į temas, kurios visos kartu sudaro dvasinio gyvenimo esmę.

Šios knygos pirma laida buvo išspausdinta 1988 metais Čikagoje ir dabar, tai laidai pasibaigus, su nauju įvadu ir kai kuriais pakeitimais perspausdinta Kaune. Kita to paties autoriaus knyga apie Medjugorję buvo išspausdinta pernai Kaune, pavadinta *Marija: „Dėkoju jums, kad atsilieptė“* — pavadinime yra panaudota Marijos dažnai kartojama padėkos frazė. Knygos turinys: Marijos 1987-2000 m. skatinimų rinkinys, suskirstytas pagal metus — autorius išryškina, kaip Apsireiškančioji motinišku rūpestingumu savo žodžiais ruošia savo gyvenimą derinti prie Dievo valios. Padėkos žodžiai taikomi tiems, kurie jai ištikimai atsiliepi.

Marijus Ž.

Kęstutis A. Trimakas. *Marija: „Aš kviečiu jus“*. Medjugorjė: įvykiai, žodžiai, vaisiai. Marijos 1981-1988 m. skatinimų rinkinys. Naujasis amžius. Kaunas, 2002. Pirmą kartą 1988 m. išspausdintos knygos antroji pataisyta laida su nauju įvadu.

Kęstutis A. Trimakas. *Marija: „Dėkoju jums, kad atsilieptė“*. Medjugorjė: žodžiai, įvykiai, reikšmės. Marijos 1987-2001 m. skatinimų rinkinys. Naujasis amžius. Kaunas, 2001. 157 psl.